

Q.N. 352, 34

II f
834

HYPERBOLAS

DE

MVLTITVDINE IN MVNDO MALORVM INEPTAS

P R A E S I D E

IOANNE FRIDERICO
HILLERO

PROF. ELOQV. PVBL. ORD. ATQVE ALVMN.
ELECT. EPHOR.

XI. KALEND. OCTOBR. A. R. S. CI^O DCCCLXVII
IN AVDITORIO MAIORI

DEMONSTRAT
AVCTOR

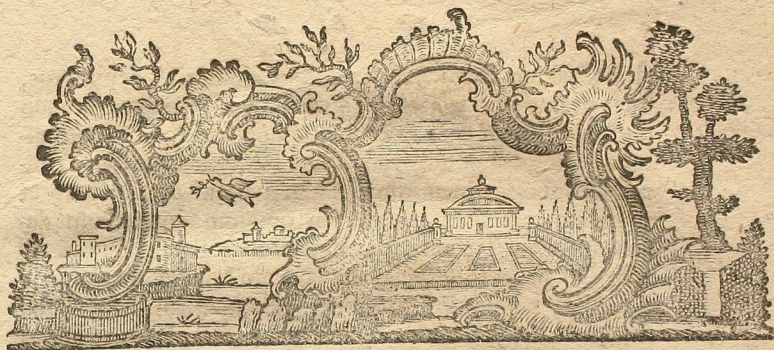
IOANNES CHRISTIANVS BORMANN

BELGORA - MISN.
SACRAR. LITERAR. CVLTOR

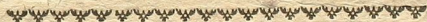

VITEMBERGAE
EX OFFICINA GERDESIANA.

HYPERBOLAE DE MVLTITVDINE IN MVNDO
MALORVM INEPTAE

§. I.

Quonquam orationem tropi et figurae mirifice Vulgavis hyperbolarum talium usus. uariant atque ornant, usus tamen horum ornamentorum plurimum prudentiae postulat, ne orationi tenebras offundant, risumque sanis hominibus moueant partim, partim illos impietate sua offendant. Quod sicut in luminibus orationis reliquis est diligenter retinendum, sic hyperbole multas cautiones postulat, quas e Graecis LONGINVS, e Latinis QVINCTILIANVS, praeter ceteros persequuntur. Haec enim *superlatio*, seu *superiectio* veri fines migrat, propter ea quod rem uel nimis auget, uel minuit. Qua propter

ab iis maxime frequentatur, quibus animus est commotus, quae perturbatio facit, ut in querimoniis de malis in mundo plurimis saepius audiatur. Homines enim calamitate afflicti, uulgius inprimis rude, hoc laborant uitio, ut minima incommoda in maxima statim uertant detrimenta, et mundum tanquam miseriarum omnium domicilium describant, qui sapientia praeditis, ob tot tantaque uirtutum diuinarum specimina, in creando hoc gubernandoque praestita, admirationem mouet. Sententiam suam ut stabiliant, ad ipsa uitae nos ducunt incunabula, et, haec luctus esse plenissima, exemplis demonstrare student, imo uero clamant, homines omnium rerum creatarum esse infelicissimos, quibus cum aerumnae nascantur. Tum ad uitae humanae progressum transeunt, et, quantopere laboret genus humanum, conqueruntur, propter innumerabiles casus, quibus singuli dies premantur. Quum forte sua nunquam homo uiuat contentus, alios se feliciores censens, uota uouet stolidissima interdum, quorum si non damnatur, iniuriam nescio quam putat sibi illatam. Vbi per summi numinis bonitatem senectutem adeptus est, in qua commode tranquilleque uitam traducere poterat, haec tamen onus ei uidetur, Aetna grauius, grandibus molestiis obruta. Nihil uero omnium uidetur exitu ex hac uita terribilius, quippe qui omnes nobis fortunas eripiat. Salse acuteque hanc querimonias fundendi consuetudinem ridet HORATIUS, ^{a)} eam militum, mercatorum, agriculturalium, iurisperitorum demonstrans exemplis, et suas cuiusque uoces afferens,

Quisq;

^{a)} Satyr. L. I. Sat. 1.

*Quisfit, Maecenas, ut nemo, quam sibi fortem
 Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
 Contentus uiuat, laudet diuersa sequentes?
 O fortunati mercatores, grauis annis
 Miles ait, multo iam fractus membra labore,
 Contra mercator, nauim iactantibus austris,
 Militia est portior. Quid enim? concurrunt, horae
 Momento cetera mors uenit, aut uictoria laeta etc.*

Iure H^{OR}ATIVM hanc dementiam perstringere, et quoti-
 dianus nos docet uitae usus, et uulgi uociferationes satis
 ostendunt, querulae magis, quam de statu suo laetae.

§. II.

Poetae, qui maximum in eo studium ponunt, populo Qui uulgares
 premunt sen-
 tentias, has
 querulas repe-
 tiunt maxime.
 ut placeant, quae faciunt carmina, haud facile populares
 deserunt sententias, ne contrariis iudiciis alios offendant.
 Mirum igitur non est, si questibus de mundo calamito-
 sissimo abundant. HOMERVS praecipuus dux fabulae
 habendus, quem certatim recentiores sequuntur. Ille
 uero, quid sentiat, hac imagine describit. *b)*

*Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσι,
 Ζῶειν ἀχρυσμένους, αὐτοὶ δὲ τ' ἀκηδέες εἰσὶ
 Δοιοὶ γὰρ τε πίθοι κατακέαται ἐν Διὸς ἕδει
 Δάφρων, δια δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ, εἰών·
 Ὡς μὲν καμμίξας δῶν Ζεὺς τερπικέρανος,
 Ἄλλοτε μὲν τε κακῶν ὄγε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῶν·
 Ὡς δέκε τῶν λυγρῶν δῶν, λωβητὸν ἔθηκε,
 Καὶ ἐ κακῆ βέβρωσις ἐπὶ χθόνα διὰν ἐλαίνει·
 Φοιτᾷ δ' ἔτε θεοῖσι τετιμένος, ἔτε βροτοῖσιν·*

A 3

Sic

b) Iliad. XXIV. v. 525. ff.

*Sic enim fato tribuunt Dii miseris mortalibus,
Vt uiuant tristes, ipsi uero sine curis sunt.
Duo quippe dolia iacent in Iouis limine
Donorum, quae dat, alterum malorum, alterum uero
bonorum.*

*Cui quidem miscens dedit Iupiter fulmine gaudens,
Interdum quidem in malum ille incidit, interdum et
in bonum:*

*Cui uero ex malis dedit, iniuriis obnoxium facit,
Et illum exitialis dira calamitas super terram aliam
exercet,*

Vagaturque nec diis honoratus, neque mortalibus.

Sed PLATO iam c) hic HOMERVM uituperat, impietatis
manifestae causa: Ουκ ἄρα ἀποδεκτόν ἔτε Ομήρου, ἔτ' ἄλλοι
ποιητῆ τούτην τὴν ἀμαρτίαν περὶ τῶν θεῶν ἀνοήτως ἀμαρτάνοντος,
καὶ λέγοντος, ὡς δοιοὶ πῖθοι ἐν Διὸς ἕδει, κηρῶν ἔμπλειοι ὁ μὲν
ἔσθλων, αὐτὰρ ὁ δειλῶν. Nihil secius PLINIVS, libro VII. hi-
storiae naturalis praefatus, in castra eorum, qui hyperbole
in deplorandis huius mundi malis immodica utuntur,
transit, copiose probaturus, *naturam noueram potius age-
re, quam parentem.* Rationes profert tam ridiculas fac-
pe, ut ab ratione penitus abhorreant. Nihil dicam de
hominis nuditate, quam cum feliciore rerum inani-
matarum, animantiumque conditione frigide comparat,
nihil de vinculis, quibus membra nectuntur, nihil de medi-
cinarum multitudine ac morborum, quae partim profunt
homini, partim culpa nostra contrahuntur. Istud quam
temere pronuntiat, *nil homini natura datum, quam flere.*
Nec minore temeritate SILENVM sectatur atque EVRIPIDEM,
qui non nasci optimum putabant, aut quam ocysime ab-
oleri-

c) De Republ. L. II.

oleri. Sed ante **PLINIVM TVLLIVS** non fatis sibi temperavit, vitam beatorum cum vita praesente componens, in somnio Scipionis ^{d)} „Immo uero ii uiuunt, qui e corporum „uinculis, tanquam e carcere, euolauerunt: uestra uero, quae „dicitur, uita mors est. Quae **CICERONIS** uerba mere esse **SOCRATICA**, atque e mortis philosophicae commento sumpta, quis non statim intelligit.

§. III.

Quum homo homini natura sit aequalis, et proxima his in terris societate coniunctus, non est, quod mireris, aliorum nos uicissitudines attentius obseruare, acriusque sentire. Nam ex eorum calamitatibus ratiocinamur, quicquid aliis accidat, etiam nobis euenire posse. Vir autem bonus **TERENTIANO** similis est **CHREMETI**, qui nihil humani a se alienum esse putat, quando non suas modo res curat, sed etiam aliorum, humanitatis sensu ductus. Iam plerique sunt homines culpa sua miseri. Quod uidentes alii, genus humanum calamitatibus oppressum putant, immo rebus creatis omnibus infelicius. Contra ea, sicut iam e **PLINIO** cognouimus, feliciores eos, qui nunquam mundum huncce aspexerint, praedicant, eosque, qui breui post natiuitatem moriantur, beatiore dicunt. Permulta poetarum testimonia, quae hanc sententiam confirmant, **STOBAEVS** attulit in eorum dictis, **TIT. CXXI.** e quibus haec modo decerpam, quae superiora illustrent. Sic **EVRIPIDES** breuiter:

Τὸ μὴ γενέσθαι κρείσσον, ἢ Φύσιν, βροτοῖς.
Homini expedit non esse, quam nasci, magis.

Idem

d) Cap. III.

Idem vitam cum morte contendit hanc in sententiam:

Τίς δ' εἶδεν, εἰ ζῆν τοῦθ', ὃ κέκληται, θανάϊν,
τὸ ζῆν δὲ θνήσκειν ἐστὶ; πλὴν ἕως βροτῶν
νοσοῦσιν εἰ βλέποντες, οἱ δ' ἀλωότες
ἐδὲν νοσοῦσιν, ἐδὲ κέκληνται κακά.

*Quis scit morine uiuere, atque hoc uiuere,
Quod nos uocamus, sit mori? hoc certe liquet:
Morbis laborat uita: qui summum diem
Obiit, miseriis pariter et morbo uacat.*

Consentit THEOGNIS, quando felicissimum eum iudicat,
qui nunquam in lucem editus est

Ἄρχην μὲν μὴ Φύσιν ἐπιχθονίοισιν ἄριστον
μὴδ' εἰσεῖν αὐγὰς ὄψεος ἡλίου.
Φύσιν δ' ὅπως ἄριστα πύλας αἰδαο περῆσαι,
καὶ κῆρα πολλὴν γῆν ἐπιμησόμενον

*Optima sors homini natum non esse, nec unquam
Aspexisse diem flammiferumque iubar.
Altera iam genitum demitti protinus orco,
Et pressum multa mergere corpus humo.*

Eadem fere sunt uerba, ac IOBI, qui tot calamitatibus conturbatus, natalem deuouebat.

§. IV.

*Nec mirum,
quod mala
acrius senti-
mus, quam bo-
na.*

Sicut multi homines eo laborant uitio, ut sint beneficiorum immemores, sic etiam peccant, si tot bonorum, quibus diuina eos beauit prouidentia, obliuiscuntur. Cuius rei ratio ei, qui ingenium mentemque nouit hominum, statim est in promptu. Sensus enim malorum, id quod uitae usus satis superque demonstrat, acrior est, quam bono-

bonorum. Si, ut exemplum addamus, aliquis per longum temporis spatium ualetudine fuit recta usus, prius donum hoc non agnoscit, quam si fuerit in morbum grauem, et periculi plenum implicitus. Tunc pleno ore querelas uomit, quod facturus non esset, nisi malum acrius sentiret. Cuius de sensus causa merito sumus solliciti. Insignis latet ratio in eo, quod multitudine a bonis superantur mala. Haec igitur quum sint rariora, nouitatemque habeant, omnium attentionem augent, cum e contrario bonorum pretium quotidiano minuitur usu. Optime prima naturae rei indicant fontem, in naturali instinctu felicitatem nostram procurandi, malaque depellendi. Hic longe uehementior est, quam bonorum cupiditas, quod mala nos destruere uidentur, multis autem bonis facile caremus. Iam sensus fortior, quod Psychologia docet, debiliorem supprimit, ut huius, tanquam obscurioris, conscii amplius non sumus. Rebus sic explicatis, omnis cessabit admiratio, cur mala stimulos relinquant acriores, quam bona.

§. V.

Haecenus de querelis. Nunc, quam ineptae, quae Sed hae querelae sunt ineptae, quod mala nimis exaggerantur. inde nascantur, sint hyperbolae, declarabimus. Ineptae uocantur hyperbolae, quae sunt ultra modum. Sequimur hic QVINCTILIANI INSTITVTIONES ORATOR: e) ubi recte monet: *Quamuis hyperbole omnis ultra fidem est, non tamen esse debet ultra modum.* Non opus exempla cumulare censeo, quibus nostrum saeculum abundat. Quodsi desideras quaedam, GRAEVII adeas *praefationem ad FLO- RVM*, et SWIFTII ANTI-LONGINVM, f) ut, quantopere

B inge-

e) L. VIII, 6.

f) P. 94. sqq.

ingenii exultet impetus, intelligas. Vnicum tantum afferre libet, ubi SWIFTIVS ineptam inepti narrat hyperbolam de uirgine ortus obscuri, qui oculorum nitorem obscurare haud potuerit, tanti fulgoris, ut tota lux fuerit. Ad conformes pertinent hyperbolas de multitudine in mundo malorum querelae. Nimis enim solent mala exaggerare. Cuius intemperantiae specimina facili reperimus negotio, in hominibus etiam grauissimis. Amiserat CICERO TVLLIAM filiam, ex partus morbo mortuam. Quem casum tam moleste tulit pater, ut, quod PLVTARCHVS testatur, nec amici satis eum consolarentur, neque ipsa Philosophiae praecepta dolorem leuant. Sed, quam sint immodicae querimoniae CICERONIS, SVLPICIVS in illa elaborata consolatione pluribus declarat. Quam grauitur argumentatur: *g) Hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit, quorum uita breuior esse debet, cum uno loco tot oppidum cadauera proiecta iaceant? uisne tu te cohibere, et meminisse, hominem te esse natum?* Transfert idem ad feminae decessum: *In unius mulierculae animula si iactura facta est, tanto opere commoueris? quae si hoc tempore non suum diem obisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat.* Taceo reliqua argumenta quae cuncta ad liquidum perducunt, non uulgi modo, sed nobilioris etiam animi homines magnitudinem malorum amplificare nimium, praefertim cum fuerit animus commotior.

§. VI.

2) mala uera
atque appa-
rentia commi-
scuntur.

Deinde merito hyperbolae iudicantur ineptae, quae mala huius uniuersi immane quantum cumulant, atque adaugent,

g) Cicer. Epist. ad diu. IV, 5.

adaugent, quia uera mala cum imaginariis permiscuntur. Haec uera saepissime nobis uidentur, ac felicitati nostrae inimica, praesertim, si tranquillitas animi turbatur, uicissitudinibus rerum in utramque partem. Plerique enim externa ducuntur rei specie, pauci naturam et conditionem ueram perspiciunt. Ratio est in opinione sensuum praeiudicata. Nam sensibus regimur prius, quam ratione, illisque promptiorem obedientiam praestamus, quod saepius res nobis, sicut se habent, ante oculos ponunt. Itaque, sicut decipimur specie recti, sic mali species permultos fallit. Vitae breuitas humanae quot homines offendit, cum tamen in bonis sit numeranda, quibus summi numinis benignitas homines, per ultimum parentum legis de arboris uetitae non uescendo fructu uiolationem, deprauatos, beauit. Nunc enim in statum hunc miserrimum redacti, ut nitamur in uetitum, procliues ad peccandum, innumerabilia committeremus flagitia, si uita frueremur, quae multa saecula duraret. Malorum taceo acerbum sensum, qui homines longiore temporis interuallo premeret. Quam ob causam praeclare nobiscum agitur, quod uita praesens citius finitur, nosque in statum longe meliorem transferimur. Quodsi rationem in consilium semper adhiberemus, hyperbolarum tam ineptarum nos statim puderet in malis innumerabilibus, quae uel mala non sunt, uel maioribus bonis compensantur.

§. VII.

Sed bona non simul numeramus, in malis unice de-
fixi. Conuertamus oculos modo in hominem morbo cor-
reptum. Hic quantas de luctuosa orbis terrarum conditio-

3) bona non
simul nume-
rantur.

ne lamentationes profert. Sed eum interrogas quaeso, quamdiu prospera fuerit ualitudine usus, ut se ipse animi damnet ingrati. Saepius enim per totam optime ualuit aetatem, sine ulla offensione. Quid igitur iustius, quam ea, qua par est, patientia paucorum ferre dierum molestias, recordatione superioris uitae commodioris. Sed aliter longe se gerunt plerique, quos MARTIALIS ^{h)} iure castigat. In memoriam enim IULIO sodali concordem tot annorum reuocat amicitiam; sed, eam ab omnibus acerbitatibus liberam fuisse, negat, quamuis maxima pars amoenitatibus abundarit. Lapillis igitur suadet singulos dies notare, albis laetos, calamitosos nigris, ac postremo computare, quo longe maiorem alborum numerum reperiat.

*Triginta mihi quatuorque messes
Tecum, si memini, fuere, Iuli:
Quarum dulciora mixta sunt amaris,
Sed iucunda tamen fuere plura.
Et, si calculus omnis, huc et illuc
Diuersus, bicolorque digeratur:
Vincet candida turba nigriorem.*

Deinde non bonorum modo nostrorum numerus est ineundus, sed alienorum etiam. Nimiis vero amor nostri, atque inuidia facit, ut, quod aliis contigit boni, malis statim nostris annumeremus. Nam *caeca*, secundum LIVIUM ⁱ⁾ est inuidia, nec quicquam aliud scit, quam detestare uirtutes, corrumpere honores ac praemia earum. Postremo, ne praesens solum tempus spectetur, sed futurum etiam,

^{h)} Epigramm. L. XII, 33.

ⁱ⁾ Histor. L. XXXVIII, 49.

etiam, quo saepissime detrimentum, quod nobis illatum putabamus, large egregieque refarcitur. Exemplo hoc uti liceat. Petit aliquis, in literarum scientiis optime versatus, honores, sed fert repulsam. O quantas iactat lamentationes, quantopere deplorat fortunam aduersam? Breui post diuina eum prouidentia ad honores euehit ampliores longe, et locupletiores prioribus. Nihilo tamen secius, quoties vitae aduersa persequitur fata, semper hoc dedecus multis addit uerbis.

§. VIII.

Hyperbolae de copia malorum in mundo tanto magis sunt ineptae, quod horum magna multitudo culpa nostra saepius contrahitur, ut, si uoluissimus rationi conuenienter uiuere, ea facile potuissimus cauere. Hic hominis esset sani, actiones explorare suas, et, quid ex iis consequatur, quam diligentissime attendere. Cum primum se fortunae suae fabrum esse uiderit, se debet ipse damnare, errores agnoscere, emendare, et cum pudore cautius mercari in posterum. Sed quot putas horum reperiri? Maxima hominum pars alias longe rationes init. Ne enim in imprudentia ac stupiditate uideatur ratio malorum latere, uariis se modis excusat, suaque peccata, atque in alios culpam coniicit, putans, se praeter ius fasque mulctari. Sic indignatione moti complures, calamitatibus offenduntur, audacique ore queribundas uoces efferunt, uel omnia fato tribuentes, uel Dei prouidentiam, aliorumque malitiam accusantes. Ne solos infimae fortis homines, uulgusque iners, hac dementia laborare putes, hominum quoque melioris conditionis, imo literatorum societas his personat uocibus. Lege librum SPIZELII, quem uo-

4) mala saepe culpa nostra sunt contrahita.

cat *Literatum infelicem*, auctum *analektis de calamitate literatorum* ab IOANNE BURCHARDO MENCKENIO, si uis cumulata reperire specimina. Quod si studiosius collecta perquisueris exempla, facili reperies negotio, haud paucos miseriarum suarum culpam sustinere. Rei illustrandae causa unicum tantum feligam. SIKIVS, uir non mediocris doctrinae, in orientis praesertim literis, dotibus tam eximiis ad insignem honoris gradum citius peruenire potuisset, nisi morum sordidorum offensione sibi ipse fuisset impedimento. Nihil autem magis miserandum, quam mors tremenda, qua manus sibi consciuit, iuuentutis minus honorificae conscientia. Angustiis enim fortunae coactus, militiae nomen dederat. Sed, quoniam genus hoc uitae parum placebat, excefferat. Deprehensus supplicio erat afficiendus. Sors autem ipsi tam prospere cecidit, ut uitam seruaret. Quem casum cum quis ei in conuiuio exprobraret, indignatione percussus, laqueo uitam miserrime finiuit. Quam calamitatem hominis quoties cogito, toties non obscure cognosco, mores eruditorum humanitati literarum non semper respondere.

§. IX.

f) culpam uero in Deum conuictimus, cuius mundus erit semper optimus.

Istud in his hyperbolis ineptissimum, maximeque nefandum, quod postremo mala in mundo quam plurima Deo crimini dantur. Deus enim sanctitatis innocentissimae causa mala, praesertim *moralia*, detestatur, ut sine maxima impietate auctor eorum nequeat haberi. Hic mihi maxime per CHRYSTOMI ^{k)} pietas placet, qua maluit sexcenties defodi, quam Deum dicere facinorum causam. Nihil

k) Homil. XXIII, in A3, Apost.

hilo tamen fecius BAYLIVS numen summum passim plurimis onerat accusationibus, quas LEIBNITIVS in Theodicaea grauiter atque accurate reprehendit. Quis audet, si ciues deliquerunt, in principem culpam transferre, ubi nihil praetermisit, quod ad animos eorum emendandos, atque a uitis retinendos pertineret, legibus sapientissime latis. Quis non statim haec ad Deum accommodabit, sacris oraculis adductus, non ratione modo. In primis uoces tam temerariae mox comprimuntur, simul futuram uitam, quae pars est huius mundi, nobis proponimus. Haec, quicquid iniustum ac deforme nobis uideretur, in ordinem rediget, infinitaque beatitate compensabit, aut infinitis poenis ulciscetur. Neque enim damnatos e uinculis suis dimittere opus est, sicut multi hodie faciunt, intempestiua tacti misericordia. Noli dicere, nolle te immensae Deilenitati fines ponere. Cur enim non dubitas iustitiae diuinae terminos figere?

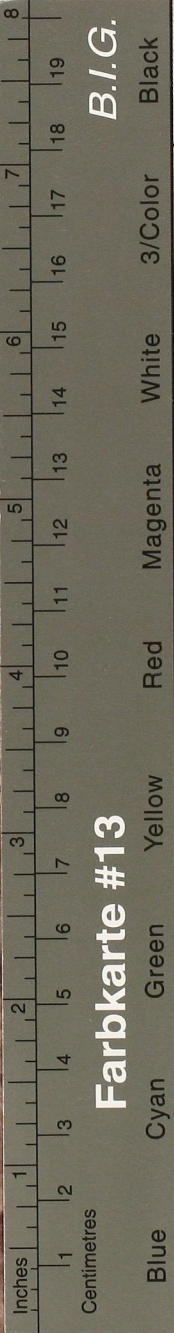
QK II 7834

X 332 0407

VD18

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

II f
834

PERBOLAS

DE

NE IN MVNDO MALORVM

INEPTAS

R A E S I D E

E FRIDERICO

ILLERO

V. PVBL. ORD. ATQVE ALVMN.

ELECT. EPHOR.

OCTOBR. A. R. S. CIO DCCCLXVII

VDITORIO MAIORI

DEMONSTRAT

AVCTOR

CHRISTIANVS BORMANN

BELGORA - MISN.

AR. LITERAR. CVLTOR

VITEMBERGAE

OFFICINA GERDESIANA.

